

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Minatur excidium Sennacherib hosti populi Dei, docetque quod ipse obsidens Hierosolymam, certaque spe eam devorans, ab Angelo opprimendus sit. **Allegorie;** Sennacherib fuit exemplar tyrannorum et omnium Ecclesie hostium, qui a Deo terribili clade et morte puniti sunt. Ita Hugo, Adam, Bererus et alii. Secundo, vers. 14, ex incendo Assyriorum assurgit ad ignem devorantem gehennam, omnesque peccatores exierat, ut ejus cogitatione peccata caceant, et virtutes sentulant. Inde tertio, vers. 16, avolut ad Simonem caelestem, ejusque speciem et gloriam graphice ob oculos ponit. Denique, vers. 23, reddit ad Jerusalem obsessam et diripientem spolia Assyriorum I.

1. Vt qui predaris, nomine et ipse praedaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? cum consummaveris degradacionem, degradaberis: cum fatigatus desideris contempneres, contemperis. 2. Domine, miserere nostri: te enim expectavimus: esto brachium nostrum in manu, et salus nostra in tempore tribulationis. 3. A voce Angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua disperserunt gentes. 4. Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur hecchus, velut cum fossa plene fuerint de eo. 5. Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso: implevit Sion iudicio et justitiam. 6. Et erit fides in temporibus tuis: divisa sapientia et scientia: timor Domini ipse est thesaurus ejus. 7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amare flebunt. 8. Dissipata sunt viae, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, proiecit civitates, non reputavit homines. 9. Luxit, et elongauit terra: confusus est Libanus, et obsorduit, et factus est Saron sicut desertus: et concussa est Basan, et Carmelum. 10. Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc sublevarbor. 11. Concepit ardorem, parietis stipulam: spiritus vester ut ignis vorabit vos. 12. Et erunt populi quasi de incendio cini, spinæ congregatae igni comburentur. 13. Audite, qui longe esitis, qua fecerim, et cognoscite, vicini, fortitudinem meam. 14. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas, quis poterit habitare de vobis cum igne devante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? 15. Qui ambulat in justitia, et loquitur veritatem, qui proicit avaritiam ex calunnia, et exultit manus suas ab omni maledictione, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum.

(1) Sennacherib stragam, qui typum gerebat humani generis, et hostiam populi Dei, mirum auxilium Judaei et omnibus fidelibus a Deo praestitum, in hoc capite premunitur, plerisque interpres visionem est. Juxta historiam sermo igitur est de Assyrio; sed Propheta ita historiam persequitur, ut multo plura ejus verba mysterio quam historie apius accommodentur; hac de causa sepius in decursu capituli Cornelius praeferimus sensu literari primo, totus in allegorio, seu literari sublimiori versator.

Primo premittitur quasi summarie: *primo*, communio Prophetae contra Sennacherib, cui exitum ipsi vicinum denuntiat, vers. 1; *secundo*, supplicio obcessorum ad Deum, 2; *tertio*, clades ingeni obcedentium facta per Angelum, 3, 4; *quarto*, chorus Iudeorum, Deum ob auxilium promissum et praestitum, et felicitatem in salvatis hinc redimantem, celebrandum, 5, 6.

Secundo, describitur explicatus et vividus, *primo*, legatorum pacem petentium, irritis preces, 7; *secundo*, vasitas terris Hierosolyma proximis ab hoste illata, scilicet viarum publicarum desolatio, viatorum raritas et defectus, arvorum marcescentium et lugeantium incolitus, 23, 24.

16. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt. 17. Regem in decoro suo videbunt oculi ejus, cernerunt terram de longe. 18. Cor tuum meditabitur timorem: ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvolorum? 19. Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem lingue ejus, in quo nulla est sapientia. 20. Respic Sion civitatem solemnitatis nostre: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, et omnes funiculi ejus non rumpentur: 21. quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locis fluviorum rivi latissimi et patentes: non transitibit per eum navis remigum, neque tieris magna transgredietur eum. 22. Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos. 23. Laxati sunt funiculi tui, et non praevalebunt: sic erit malus tuus ut dilatato signum non queas. Tunc dividentur spolia pradarum multarum: claudi diripiunt rapinam. 24. Nec dicet vicinus: Elangui: populus qui habitat in ea, auferer ab eo iniurias.

1. **Vt qui predaris!** — **Vt tibi, o Sennacherib!** qui predatus es Judeam, jamque immunes Hierosolymæ; nam ibi viceps tu predaberis, non active sed passive, id est spoliabis, et predaberas Iudeis: **Vt tibi, superbe, qui victorius insolens spernis et Judeos et Deum! Iudeorum Ipsi viceps spernunt et contempnunt te, cum tua casta per Angelum subito cedentur, et quasi exsuffiantur: immo filii tui spernunt te, cum videbunt te castis exutum et profugum, teque occident.**

Allegorie, Sennacherib typus fuit primo, dabo, quem Christus depraedatus est, inquit S. Hieronymus: secundo, persecutorum Ecclesiæ, q. d. qui vos spernit, persecutus et predatur, o Apostoli, o Ecclesia! non vos spernit, sed me, et eum qui misit me, ac proinde ipse quoque a me praedabitur et diripietur. Ita S. Hieronymus, Cyrilius, Theodoretus, Procopius.

Vt ergo tibi, o Nero! tu spernis S. Petrum et Paulum, in eos multoque fideles obrutus, tu primus in Christianos persecutionem moves: quia vero quoque spernunt a Deo, ab Apostolis, a Senatu, a populo Romano, qui conspirabat in necem tuam, feque ad mortem manu tua ibi conciscendam adiget.

Vt tibi, o Domitiane! tu vexas et occidis Christianos: occideris et ipse a tuis, et in te tua omnis Flaviorum stirps desinet.

Vt tibi, o Aureliane, qui Christianos supplantas capieras a rege Persarum, serviesque ei, eique equum ascensuro dorsum quasi scabellum prehabebis.

Vt tibi, o Dei! uris Laurentios, ecclisie Christianos: tu quoque infami clade cederis ab hoste.

Vt tibi, o Maximiane, o Diocletiane, o Maxen! adiget vs. Christianus ad necem, ad restin.

Vt tibi, o Julianæ, qui duculum indicis Christi, emque quasi Galileum vilipendis! venit hora, qua ipse ex celo te transfigens coget te exclamare: Vicisti, Galilee, vicisti.

Vt tibi, o Valens Ariane, qui persequeris

S. Basilium et Orthodoxos! persecutur te Gothis, et in casa latitatem coburent.

2. **DOMINI, MISERERE NOSTRI.** — Est oratio Isaiae quia obiter quasi per parenthesis ex affectu interserit ad Deum, ut Jerusalem a Sennacherib obesse miseretur, et succurrat.

TE ENIM EXPECTAVIMUS — in te spem omnem collocavimus, non in idolis, non in regum vicinorum auxiliis; a te uno opem et liberationem expectavimus et expectamus.

ESTO BRACHIUM NOSTRUM IN MANE. — Hebreum quod labberarin, id est in matutinis, in singulo mane, id est singulis diebus, q. d. tunc robores quasi brachio nos defende quotidie, a summo mane usque in vesperam, contra assiduos et quotidianos hostium insultus. Sic et mane sumitur, Psal. LXII, 14: « Et fui flagellatus tota die, et castigatio mea in matutinis » (hebrei est, labberarin); et Psal. c. 8: « in matutino, (id est quotidie mane et tempestive), interficiebam omnes pectorates terre. »

Glossa Interlinearis exponit « in mane, » id est in prosperitate: sequitur enim, « et salus nostra in tempore tribulationis: » tam enim in prosperitate superbia, quam in adversis diffidit et desperatione tentantur et oppugnatur, ideoque utrobius egenus Dei ope et auxilio. Recte enim dixit Ausonius in *Priandri sententia*:

Si fortuna punit, cavelo tolli;
Si fortuna tonat, cavelo mergi.

3. **A VOCE ANGELI** (Hebreice, *a strepitu et tumultu*, qui scilicet factus est in castris, percurrenti Angelo 183 milia Assyriorum) **FUGERUNT POPULI.** — Posset secundo veri, *voce multitudinis* (hanc enim significat Hebreum *רַבָּה hamon*) *fugerunt populi*: verisimile enim cum Angelo duce, qui percussit Assyrios, plures venisse Angelos, quasi milites et cohortes Dei. Redi post parenthesis ad stragem Sennacherib.

ET AB EXALTATIONE TUA (id est a sublimi tua po-

tentia, qua exaltans quasi manum tam validum iecutum et plagam incutes Assyriis) DISPERSAE SUNT (id est dispergerunt) GENTES, — scilicet militantes in castris Sennacherib.

4. ET CONGREGABUNTUR SPOLIA VESTRA SICUT COLLEGITUR BRUCHUS. — Bruchus non est locusta, sed ei similis: unde Besyehuus ait bruchus esse speciem locustarum; estque sine aliis. Quare non est ille quem Galli bryant, sive bruchum, pueri Flانdriæ predicatorum a murmur et bombo quem edit, appellant: hic enim est alatus, et plene alias a locusta. In Oriente frequens est bruchus, et maximam cladem afflens frugibus quas depascit. Hinc dictus est bruchus a ꝑp̄o, id est comedo, quasi ꝑp̄o; unde a Niandro vocatur arvaticus, id est frumenti vorax. Quocire rustici congentur ibi colligent bruchos innumerablem, collectoque in fossas protrudant, terra obruent et suffocant, q. d. Pari modo spolia vestra, o Assyrii! ea facilitate congregabuntur a Judæis, quia a rusticis colliguntur bruchi, ut in foemane protrudantur: vos enim quasi bruchi vastatis Judeam; unde pariter in foemane, scilicet in vallem Topheth (si credimus Hebrewis) compelleminati, Iudeam ab Angelis cassi sepiemant, eritisque preda Hebrewis. De bruchi plura dixi Joel, cap. 1, vers. 4 (1).

(1) לְבָנָה בָּקָשׁ collectio bruchi, sive locuste, gemini significatio sum potest, active et passive. Prior sensu collectio locustarum erit, si illi animalia obvadunt et decerpunt in suis usus; posteriori et ipsarum locustarum sata consumendum collectio, quia fili ab agriculis, eas colligentes in vas, aut cumulate extrindentes in fossas et foemane, ut eam enceat, quod in Hispania fiori obseruit Forerius ad hunc locum. Posterior plures hic elegunt, quibus prævixit Kinchius. Idem placuit Hieronymus, qui integrum sententiam sic verit: Et congregabuntur spolia vestra, sicut colligit bruchus, velut cum fosso plena fuerit de eo. Pressius hinc sensum exposuit Ludovicus Capellus, qui, estime, inquit, hinc locuta ducta a rusticis, qui bruchos et locustas fringentes usus colligunt cumulatim, collectiose prædicta concideant. Hoc vult ergo Prophætus: Iudei facte et nolo negare, nemine prolibente, spolia vestra sicut de casvis diripiunt, signifying scilicet asportabant, idem sensu placuit Döderlinus, qui hunc versum sic verit: Et preda vobis legitur, sicut Chasit vel globus locustarum invasione facta colligunt, illuminare obiecta non sit explicit: « Deus hostium exercitus armis suis fulgeat tonitruque impugnat; Iudeis immense castorum divitiae in prelamb sedunt. Locuste, quarum plures enumerantur species, gregante volant, ideoque mira multitudine cogi perdique possunt. » Verum hinc interpretationi refragatur plane membrum alterum, ubi locuste introducuntur tanquam qui sint in acta et motu, et omnino figurant Israelites, spolia hostium colligentes. Ergo collectio bruchi hic est, quia si a bruchi sive locustis, quod et Grossius videt, at hunc locutus scribens: « Congregabuntur spoliæ, — sicut colligit bruchus, tam impune legator de vobis, Assyrii, quam bruchus herbas depulsor. Hanc interpretationem flagitant, que ex Hebrew sequuntur. » Elegerant vates noster adhuc hinc verium colligere, quod proprie usurpatur de collectione sutorum et frugum, quae fit tempore miasis. Hinc locutus faciunt, quando magnis agminibus agros incident et absunt. Comparatio igitur hæc est: sicut locustæ magno numero

strage Sennacherib, QUONIAM HABITAVIT (habitat) IN EXCLO (ac proinde exculus ipse et magnificus excelsa et magnifica facit, atque ex excuso solo suo haec ima despici: quia omnes hostes cumneque homines coram eo sunt quas). Locuste, in quo quasi pulices, quos talitro uno necare potest: et IMPLEVIT SION JUDICIO ET JUSTITIA, — q. d. declaravit Deus hac strage se justum et fidem esse Sion, qui plene praestit et opem et liberationem, quam per Isiam promisit; quare deinceps, quanquid stibis, o Sion!

6. ENIT FIDES IN TEMPORIBUS TUIS. — « Fides, » scilicet tua timi, hoc est ejus erga te fidelitas; tum tu, id est fiducia, qua toties open Dei experta, deinceps omnia tua ei credes et committes, atque in eo conquiesces.

Allegoricæ, hac spectant Christum (in eoque veriora sunt), cuius typus erat Ezechias, et sic per Sion accipe Ecclesiæ. Ita Theodoreetus, Cyillus et Procopius, q. d. Christus implebit Ecclesiam justitia et sanctitate, et ei fert fides, id est, veritas promissorum Abrahæ et Patriarcharum factorum impliebit in temporibus tuis, o Messia, o Sion! id est o Ecclesia, que es sponsa Messie! et enallage persone, Juxta Can. XVI. Sapienti Polybius, lib. VI: « Illæ, ait, Reipublicæ status optatus et firmus est, in quo et privatum sancte innocencio vivitur, et publice justitia ac clementia vident; » et Plautus in Persa: « Si incolae bene morali sunt, pulchre oppidum munitionis arbitrari: » porro tales erunt, si principes sit tali; nam, ut ait Quintilius, Declam. 4: « Haec conditio principum, ut quidquid faciente, proprie videantur; » et Plinius in Panegyr. ad Trajanum: « Nec tam imperio nobis ipius, quam exemplo; » et Velleius, lib. II: « Recte facere principes civis suos, faciendo, docet. Rex velit honesta, nemo non eadem voleat. Obsequium enim ut sit Tacitus, lib. III Aural, in principe, et remulandi amor validior est quam poena ex legibus. » Ex adverso vita non solum ipsi principes conceipiunt, sed etiam in cœlum infundunt: plusquam exemplo, quam peccato noem! (nimur, unius culpi ab omnibus peccatur), inquit Cicer, lib. III De Legib.

DIVITIE SALUTIS SAPIENTIA ET SCIENTIA, — q. d. Tempore Ezechie, et maxime tempore Christi,

involutis in agrum sata sparsim et promisevis atrae et consumant: « Israëlite promiscio et tumultario in spolia hostium rancuum communis juris facta, involvant, et quisque eorum sita carpet et rauis, quod primus occupabit. Secundum discursationem locustarum in eo, scilicet spolio, discurreas, scilicet discurrat, ut est discutitur. Sensus est, prior analogus, Israëlite spolia hostium prostratrum, per agros sparsorum, invita locustarum lecture, et ad earundem locustarum in eam subiunction in his legendis discursurum esse. Talius commatis sensus, opinio expressit Datnus: « Apud prophetam assyriam, spolia expressit Datnus: « Apud prophetam assyriam, ut videtur eorum erat latens, id est apparebit eis: quos

divitiae salutares non habebunt aurum et argentum, sed sapientia, scientia et timor Domini, scilicet quod fideles Deum cognoscant, illumineant et colant. Ita S. Hieronymus et Procopius. Vafabius hunc versus ita vertit, erit stabilitas temporis tui, sive felicitatis tui, id est perseverabis in felicitate, et robur salutum, id est successum tuorum, erit sapientia et scientia: timor Domini, ipse thesaurus ejus, q. d. Israel omnia prospera experietur, si dederit operam sapientie et cognitioni divitorum rerum, quae timorem Domini sequitur.

Moraliter, nota non esse majorum thesaurum, nec domum magius timore Dei. Nam, ut ait S. Gregorius, lib. VI Moral. cap. xxvi: « Anchora cordis est pondus timoris; » et S. Hieronymus, ad Fabiol. de 42 mansion. : « Timor virtutum custos est; » et Tertullianus, lib. De Cultu femin. cap. ii: « Timor fundamentum est salutis; timendo cavebimus, cavendo salvi erimus: qui sollicitus est, is vere poterit esse securus; » quin et S. Job, cap. xxvii, vers. 28: « Timor, ait, Domini, ipsa est sapientia; et recedere a malo, intelligentia; » et Eccl. i, 20: « Plenitudo sapientie est timore Deum, et plenitudo a fructibus illius; » et vers. 11: « Timor Domini gloria, et glorio, et letitia, et corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, et dabit letitiam, et gaudium, et longitudinem diuinorum. Timens Dominum bene erit in extremis, et in die defunctionis sue benedicetur. » Nano « oculi Domini super metheus curvum, » Psal. xxxviii, 18; et: « Firmamentum est dominus timentibus eum, » Psal. xxxiv, 14; et: « In timore Domini fiducia fortitudinis, » Prover. xiv, 26; et: « Timori dominum non occurrit mali, sed in temitate Dei illum conservabit, et liberabit a malis, » Eccl. xxxiii, 1. Quocire S. Hieronymus soriu moni Eusebium, scribens ad eam: « Nolo, inquit, tibi veniri superbiam de proposito, sed timorem: omnia incedis auro, latro tibi vitandus est: stadium est haec vita mortalis: hic contendimus, ut alibi coronemur; pacem arbitraris in terra, quæ tribulos general et spinas? Beatus ergo homo, cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabiliter? »

7. ECCE VIDENTER CLAMABUNT FORIS. — Ostendit quanta fuerit trepidatio et periculum Hierosolymæ, cum eam osediat Sennacherib, ut inde declarant quanta fuerit fides, clementia et potentia Dei eam liberantis.

Nota primo: Pro videnter Hebraice est בְּלִינָה erelan; quod, primum, Hebrewi et Arias volunt esse nomen Angel: Hebraicæ enim erelan idem est quod videns fortis eorum. Secundo, Aben-Ezra et Forerius censem erelan idem esse quod Ariel, de quo cap. xxx, vers. 1, id est leo fortis eorum, itaque vocari cives Hierosolymitanos. Tertio, Aquila, Symmachus et Theodosius erelan, accipiunt pro חַדְרָן erah, id est apparebit eis: quos noster interpres videtur sequi, q. d. Ecce quibus

apparebit, vel alio puncto בְּלִינָה arelam, id est quibus ostendam, id est ecce videntes mei.

Nota secundo: Per videntes Hugo accipit Prophetas, S. Thomas cives habitantes in suburbis, qui videntes tantas Sennacherib copias appropinquare, foris, id est extra urbem, clamabant, ut quisque sibi fuga consuleret. Tertio et apud Lyranus per videntes accipit speculatores Hierosolymæ, qui videntes tantas Assyriorum acies advenientes, clamabant, ut restici et qui foris variabantur, in urbem recipierent.

ANGELI FACIS AMARE FLEBUNT. — Hi sunt muti, quos Ezechias ad Rabacem ducem Sennacherib misit pacis compонenda causa, scilicet Eliakim, Soba et Joabe: qui cum pacem a tyramo non impeperant, sed minas, videntes urbi immenses excidium, fleuerunt scissis vestibus, ut dicitur cap. xxxvi.

S. Hieronymus per Angelos pacis accipit Angelos presides templi Salomonis: hi enim dolerunt videntes illud esse in periculo tandem clades; unde tempore Titi clamarunt: « Migreremus hinc, » scilicet et templo iamjam evertendo.

Allegoricæ, S. Hieronymus, Theodoreetus, Procopius et Gregorius, lib. XXXIV Moral. cap. vii, per Angelos pacis, accipiunt Apostolos, qui pacem et gratiam Christi Iudeis annuntiarunt: hi fleuerunt videntes illarum, et a pace ac gratia Christi illarum derelictis translocarunt se ad .

S. Paulus, cum operatus esse analphabetos pro Iudeis, Rom. ix, 3.

8. DISSIPATA SUNT VIE. — Est mimesis: videtur enim esse vox legatorum Ezechiei plorantium,

q. d. Omnia itineraria metu Assyriorum deserterunt sunt,

namque videtur viator, irritum est pacium: ac-

tum est de nobis et de Jerusalem, ac regno Ju-

deorum.

IRRITUM FACTUM EST PACIUM. — Primo, Hugo intelligit pacum Iudeorum cum Deo, de lege Dei servanda, quod quia illi violarunt, hinc vastificari, tunc tertia quod minutus est eis Deus, Levit. xxvi.

Secundo, S. Thomas, Lyranus et Forerius accipiunt pacum Sennacherib cum Iudeis initum, quod ipse post acceptum ab eis pecuniam violat, ac « projecti » et overlit « civitatem » Iudeam, atque non reputavit homines, cum Judeos omnes vilpredit et contemptit, ut patet 1 Reg. xviii.

Tertio, S. Hieronymus, Haymo et Sanchez accipiunt pacum, quod Deus cum Iudeis initum, quo promisit se eorum fore protectorem: hoc pacum Deus ut peccata Iudeorum irritavit et fregit, ac Judeos non reputavit homines, sed juvena, inquit S. Hieronymus, utpote, qui non rationem, sed bratalem appetitum et concupiscentiam secuti, si quasi in bestias transformarunt, ideoque eos abjecit, et Chaldeis mactando objecit: aut, ut Sanchez, reputavit eos non homines, sed ut stipulas vanas, que vento pelluerunt; vel ut vasa testa fragili, que confinguntur. Hic sensus, ut et secundus, appositus est.

9. LUXIT, ET ELANGUIT TERRA. — Pergunt legati sibi ac dicere, quod Iudea loget, etc., id est sit squallida, deserta, sterilis.

OBSURDUS. — q. d. Silent agri, nulla in eis vox agriculturarum, utpote profugorum, auditur, atque, ut Cyrius et Hugo, silent voces cantorum et laudes Dei in templo. Romani legit, *obsurdus*, id est inculta est, vepribus, lolis et soribus repletajacet. Unde noster Interpres Hebrei *לְבָדַק komeil*, cap. xix, vers. 6, vertit: « marcescit; » Septuaginta, Chaldeus et Recens vertunt, *excisa* est sine illa commiseratione. Hebreum *komeil* precise quid significet, non constat: nam tantum hic et cap. xix. reperitur (1).

10. NUNC CONSUMGAT, DICIT DOMINUS, — rebus desperatis ostendam meam fidem et potentiam, divina manu medebor tante cladi, et Sennacherib prosternam. Nota: Si solet Deus sinere non tantum urbes et regna, sed et animas subinde per tentationem, quasi ad extrema, et ad desperationem addigi, tuncque potenti gratia succurrit. Dicamus ergo in tentatione cum S. Job: « Dum spero spiro, etiam si occiderit me, in ipso sperabo. »

11. CONCIPITIS ARDOREM. — Deus pro Iudeis vindics insurgens hic adulteri Assyrios.

Nota: *Conciperi ardorem*, est machinari strages, rapinas, incendia, et omne quod hostile est: partus hujus conceptus est ipsa executo et effectus, q. d. *Concepisti animo*, o Assyrii! excidium et incendium Hierosolymam: sed paries stipulam, id est inanem rem et futilem, in ventum abibunt vestri spiritus tam minaces et ardentibus, iriti erunt omnes vestri conatus et molimina: est proverbium.

Secundo, apposite Forerius, Sanchez, et Delrio, *adagio* 738, q. d. *Ignis quem animo concepit, o Assyrii!* non tam Hierosolymam inflammat, quam vos: vos enim estis stipulas dignae et destinata incendio. Simili modo dixit, cap. xi, vers. 18: « Succensa est quasi ignis impietas, veprem et spinam vorabit. »

Ubi disco impium sibi ipsi parem malum, quod alteri struit, impianque cogitationem esse quasi ignem, qui ipsum cogitantem afflat et adurit. Simili proverbio dicimus: « Fabrum constrigi compedibus, quas ipse cuderat; et turdum sibi malum parere; quia ex eis stercore viscum conficiunt acupes, quo ipsum capiunt. Similia sunt: « Colubrum in situ fovere, alere luporum catulos; » et illud *Ecccl.* xlii, 13: « De vestimentis procedit linea, et a muliere iniquitas viri; » et ill-

(1) *Pudore suffusus est Libanus*, mons ille superbe se effervens, quod undatus sit ornato suo, cedris, quas hostes excoecaverunt ad parandas machinas bellicas. Cf. supra, cap. xiv, 8, et infra, cap. xxvii, 24, ubi Assyris ipsos loquebatur inducitur: *Ego cum currum meorum multitudine montium fastigia occupavi, cœcumini Libani, prostravi eodros rios proceros, abiectis ejus præstantissimas.* Factus est Sarco instar solitudinis. Proxima Basani arva squabebant, vide I *Paralip.* v, 16. (Rosenmüller).

git Assyriis, hoc imo longe gravius, contingit post mortem omnibus impis: in illos enim ire divina ignis non terrenus, sed infernalis; non temporis, sed eternus deseviet, ut semper in eternis gehennæ incendiis sint voluntandi, nec tam incinerandi, uti Assyrii, sed vivi semper permanensi et arsuri. Ita S. Hieronymus, Procopius et alii.

Nota: Deus dicitur hic ignis devorans peccata et peccatores; quia est causa ignis inferni, qui admet dannatos. Alter Vatablus, ut sit vox Ju-deorum, q. d. *Peribit et comburentur* Assyrii, quasi spine collecta, ut per ignem venturam in cineras. Vatablus verit, *eruntque populi ut incendia cœta*, id est similes lapidibus qui excoquuntur et fiat calx.

12. ET ERUNT POPULI QUASI DE INCENDIO CIVIS, — q. d. Peribit et comburentur Assyrii, quasi spine collecta, ut per ignem venturam in cineras. Vatablus verit, *eruntque populi ut incendia cœta*, id est similes lapidibus qui excoquuntur et fiat calx.

Tradut Hebrei Assyrios ab Angelo igne occulto esse exustos, verbi gratia peste, ut tradit Beross apud Josephom, lib. X, cap. vi. Et sane illud innuit Isaia, cum folies eius ignem intenat.

SPINE. — Id est erunt quasi spine. Hebrei enim sepe subaudunt notas similitudinis, sic, sicut, quasi.

18. AUDITE QUI LONGE ESTIS. — Est hic post tantum stragam Assyriorum exclamatio, qua diligens ad Judeos aliasque Gentes, monet eos ut Deum Deique vindictam ag ignem, pressentem eternum, timeant.

14. CONTRERRITI SUNT IN SION PECCATOES, — q. d. Judei aliqui hypocrite et impi territi sunt videntes tantam calamitatem Assyriorum, ac timuerunt ne Deus ipsosmet, utpote impios, pari furore peleretur: opfassent ergo Deum non habere tam vicinum; quibus responderet Deus eos, si ignem illum Dei temporema effligerat, in incendia gehennæ aeternæ ruitorum. Ita Adamus et Forerius. Ubi moraliter nota: Qui cum Deo habitate vult, sciat eum esse ignem urentem et consumentem quidquid in homine carnale est et vitiosum; quare hunc ignem pati non vult, et paratur ignis aeternus. Hunc sensum videntur exposere verba; aut enim: « Contrerriti sunt, ut vos easi cum aufus. »

Secundo tamen, S. Thomas, Hugo et Sanchez hoc referunt ad Assyrios, qui a Deo perterriti et easi sunt in Sion, id est iuxta Sion: idem vocantur hypocrite, id est peccatores. Omnis enim peccator quod posset videri vult, cum sit malus: ideoque est hypocrita. Rursum hypocrite, inquit Sanchez, quia, cum post debellatos *Æthiopes* appellerent Jerusalem, agerent personam triumphantem; ea tamen facta et persona fuit. Nihil enim habuerunt preter inanem speciem fortitudinis, et vanisim soritus triumphantium.

QVIS POTERIT HABITARE DE VOBIS CUM IGNE DEVORANTE? — Sicut in publico reorum supplicio conlocator, qui reum ducit, populum rei supplicio adhortatur ut seculera caveat, ne in similem piemam incidat: ita Deus hic ex strage et igne Assyriorum monet omnes impios, q. d. Spectasti ignem temporalem, qui quasi momento necavisti Assyrios: verum hoc spectaculo sapie: quod enim conti-

git Assiriis, hoc imo longe gravius, contingit post mortem omnibus impis: in illos enim ire divina ignis non terrenus, sed infernalis; non temporis, sed eternus deseviet, ut semper in eternis gehennæ incendiis sint voluntandi, nec tam incinerandi, uti Assyrii, sed vivi semper permanensi et arsuri. Ita S. Hieronymus, Procopius et alii.

Maest, aeternaque manebit Judicium Jude, spretique injuria Christi.

O Eternitas! quam immensa, quam incomprehensibilis est o Eternitas, quam raro versaris in membris hominum! quamdiu terra erit terra, quamdiu celum erit celum, quamdiu Angeli erint Angeli, quamdiu Deus erit Deus; tandem Judas et dannati ardebut in igne sulphurante, in flammantibus incendiis, et tormentorum eorum non erit finis in secula saeculorum. Hoc cogita dum te titillant guia, libido, ambitio; diecio: Non sum tanus stultus, ut gutta, ut momentu uno fidei voluptatis emam aeternitatem dolorum, aeternitatem penae, et sera, heu! nimis penitentiae: quia non sunt condigne voluptates, deliciae et veneres hujus temporis ad futuram penam que revelabitur in damnis. Quod euina momentaneum est et leve voluptatis ebiorum, superborum, libidinosorum, aeternum tormentorum pondus operatur in eis. Vere S. Augustinus, serm. 4 *De S. Laurentio*: « Quid, ait, nolit ad horam iuri Laurentii igne, ut aeternum gehennæ non patiatur incendium? »

S. Bernardus ad sororem, *De Modo bene vivendi*, serm. 67, et hoc contra luxuriam efficax remedium prescribit: « Memoria, inquit, ardoris gemitus extinguit in te ardorem luxurie. »

Abbas Olympius cum cellam per exiguum inco-leret, quam et aestus impetrabat, et ciniphum aulae turba, rogatus qui in ea tanto tempore moraret? « Libenter, inquit, ista tolero, ut futuris ericiatibus eripiar. Ciniphes quippe perforo, ut immortaliter effugiam verem; ignem vero, semipertini ardoris supplicia perhorrescens. » Ita Sophronius in *Prato spirit.* cap. cxxl.

Venerabilis Beda in *Histor. Anglorum*, refert sem quendam vite restitutum in crumenum concessisse, ubi super hominem austram et religiosam vitam duxit. Incredibant eum vicini, quod se encareat. Quibus ille in lacrymas solutus: « O utinam vobis datum esset ea videre, que ego vidi! certo certius affirmo, has pomnas nihil esse ad aeternas illas, quas vidi. »

In Vitam Patrum, lib. VII, pag. 44, duodecim Anachoretæ convenientes in unum dixerunt quisque suam meditationem, et stimulum quotidianum ad virtutem. Tandem duodecim *utatis* undecim dixit: « Vos estis terreni Angeli, et celestes homines. Ego vero his me indigenum judicans, in infernum adjudicavi meipsum dicens: Esto cum his quibus dignus es; istis post modicum annumeraberis. Video ergo ibi parés gemini, et inaccessibiles lacrymas, que a nullo referruntur. Aspicio quosdam stridentes dentibus, et salientes toto corpore, et trementes a capite usque ad pedes. Et jactans me super terram, et amplectens cinereum deprecor Deum, nunquam casuum me illorum experimenta accipere. Video et mare

ignis bullentis immensibile, et circumfuentes et rugientes, ut poterit aliqui usque ad ecclios affingere fluctus ignis, et in tremendo illo mari innumerabiles homines dejecti ab agrestibus : et una voce omnes illos clamantes et ululantes simul, quales nemo super terram olulatus et voces unquam audierat : et sicut arenia omnis virgultum cremare : misericordia Dei se avertiente ab illis propter injusticias eorum. Et tunc lamentantur hominum gressus, quod audeat loqui vel collibet attendere, tandem mundo repositis malis. Et in his teneo mentem meam, luctum meditans, quod aut Dominus, indignum meo celo et terra iudicans, reputansque quod scriptum est : Facte sunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte. »

Alius quidam insignis Abbas in eremo rigide vivens, rogatus : « Quomodo sustineas laborem hunc? » respondit : « Totus labor temporis mei, quem hic sustineo, non est idoneus comparari ad unam diem tormentorum que peccatores in futuro secuti preparantur. » Ibidem lib. V, capite viii De Peccatis.

Theodoreus in *Philotheo*, cap. xxviii, narrat se vidisse Thalezeum, qui cum maximo esset corpore, inclusus se role, que alta erat cubitus duos, lata unum; ita ut collum non posset erigere, sed semper sederet incurvatus faciem habens annexam genibus : itaque jam sederat decem continuos annos. Rogavit eum Theodoreus : « Cur sita affligerit? » Respondit : « Ego multis peccatis sum obnoxius, et audiui penas, que sis in futuro parantur : elegi ergo potius hic corpus castigare mediocrem penam, quam expectare illas longe maiores, tum quantitate, tum qualitate. Ille enim involuntarie sunt : quod autem invitus quis patitur, hoc longe molestius est eo quod sponte et volens quis scit. Voluntas enim facit, ut posca sit minor, imo ut grata sit et allubescat. Denique haec profunda crebroga meditans B. Isaias Abbas, tom. II *Biblioth. SS. Patrum*, orat. 29, ita lamentatur : « Vir nobis, quibus perigrinam super terras undas ebullientis es transundum, ut unusquisque nostrum in suo corpore accipiat prout gessit, sive bona, sive mala! »

« Vir nobis, qui temerostum illud, et materie expers incendium, aternumque atque amarum fletum, et stridorem dentum non consideramus. Ablato enim flammis splendor, Deus in illo igne relinquit urendi vim et obscuritatem, quo magis impii et peccatores cruentur. »

« Hec mihi misera anima mea! quoniam assidus dolor et crucias con meum affligit : quia malitia prudentiam inimicavit, corruptio vici incorruptionem, mendacum text veritatem, mors vita superior fuit : terrena, caduca, brevia celestibus et sempiternis sunt communata : abiecta et odio digna, vera Christi charitate et gravitate dulciora sunt habita ac jucundiora. »

« Vir nobis, qui post conscriptas lamentationes, et fine mundi jam adventante, nec resipiscimus,

nec corum que in adolescencia commisimus ponitentiam agimus, sed miserere senectuti majori et graviora in dies imponimus onera penitentium! »

13. QUI AMBULAT IN JUSTITIA. — Dat hic modum evadendi ignem devorantem et ardiores sempiternos; si videlicet quis ambulet in justitia, etc. Porro omnia hec pendent et expletur vers. seq., ut ibi dicam.

QUI PROJICIT AVARITIAM EX CALUNNIA. — Hebrei qui spernit opes oppressionem, id est opes et avari per vim et caluniam extorquentur. Ibidem lib.

14. EXCUTIT MANUS SUAS AB OMNI MUNERE. — Tres sunt acceptiones ministrum, ait S. Gregorius, IX Moral. cap. xxvi, ad quas ex fraude festinatur: minus namque a corde, est gratia captata a cogitatione; minus ab ore, est gloria per favorem; minus ex manu, est premium per dationem. Sed justus ab omnibus munere manus excutit : quia in eo quod recte agit, nec ab humano corde inanem, gloriam, nec ab ore laudem, nec a manu recipere donationem querit. Hic sensus symbolicus est et moralis. Ad litteram enim Isaías ait de iudicibus et similibus, qui non accipiunt munera, que illiciunt ut feratur sententia contra vel preter iustitiam.

QUI OTURAT AURES SUAS NE AUDIAT SANGUINEM. — Hebrei, sanguines, id est credes, id est homines improbos de cœde patranda loquentes et consultantes. Alter Sanchez, q. d. Ne audiat carnem et sanguinem, id est ne carnis concupiscentiae obdiantur. 15. REGIM IN DECORE SUO VIDEBUNT. — Rabbini si exponunt: Pii Judei videbunt regem Zebubbim cum glori exultantem cesso Sennacherib. Verum hic sensus exilis est, ad eam tamen aliquid: nam proprie agit de Beatis, ut patet ex anteced. et sequent., q. d. Beati videbunt Deum, aut potius Christum regem suum, iam post erucem et mortem gloria et honore coronatum: que visio mira eos recreabit. Haec enim omnia de gloria Beatorum optime accipitropius, Justinus, *Contra Tryphon*: Prosper, *De Predict.* part. III, cap. II, Cyprianus, lib. II *Contra Judeos*, cap. xxviii; licet Tertullianus, lib. *Contra Judeos*, referat hec gloriam et miracula Christi, dum hic vivet. Vide *Car. IX*.

CERNENT TERRAM DE LONGE (1). — q. d. Beati et celo empyreio eminus resipient et despicentes terram, quasi punctum in quo homines ambulant quasi formice, quodque inter eos ferre et igni dividitur. Same quodque ibi sum intuentur vastissimas illas celorum machinas tot osculis quod stellis fulgidissimis radiantes, et maxime spectant amplissimum, et omni genere rur pulcherrimarum atque præstantissimarum instrucentissimum celum empyreum: unde despiciant terra exilitatem, vident et rident hominum labores et studia, quod multas capiunt, quod rixentur de lana caprina, quod de terra puncto in milie particulas secando concertant usque ad sanguinem et mortem, dicuntque :

fundata est Ecclesia, « super montes », id est super doctrina Apostolorum. Unde Vatablus pro sublimitas ejus, verit, asylum vel perfugium ejus.

PANIS EI DATUS EST, AQUA EJUS FIDELES. — id est fugites manus, quae nunquam deficiunt et fallunt Chaldaeos verit, cibus sufficiens datum est ei, q. d. Nihil Beatis deerit, qualia sunt cibus et potus, que in hac vita maxime necessaria sunt ad vitam iuvenam. Est catachresis: Beati enim proprie non egent cibo et potu, nec comedunt et bibunt; sed Deus alet, id est conservabit eos sine cibo per se, et per gloriam ae dotes glorioas in eternum.

Alius S. Cyrilus et Procopius: Panis, inquit, est Christus, aqua est sacramentum Baptismi: hec duo nunquam in Ecclesia deficient. Et Justinus. *Contra Tryphon*. : Panis, sibi, est Eucharistia. Sed hec symbolica sunt, non litteralia.

17. REGIM IN DECORE SUO VIDEBUNT. — Rabbini si exponunt: Pii Judei videbunt regem Zebubbim cum glori exultantem cesso Sennacherib. Verum hic sensus exilis est, ad eam tamen aliquid: nam proprie agit de Beatis, ut patet ex anteced. et sequent., q. d. Beati videbunt Deum, aut potius Christum regem suum, iam post erucem et mortem gloria et honore coronatum: que visio mira eos recreabit. Haec enim omnia de gloria Beatorum optime accipitropius, Justinus, *Contra Tryphon*: Prosper, *De Predict.* part. III, cap. II, Cyprianus, lib. II *Contra Judeos*, cap. xxviii; licet Tertullianus, lib. *Contra Judeos*, referat hec gloriam et miracula Christi, dum hic vivet. Vide *Car. IX*.

18. COR TUM MEDITABITUR SIMOREM. — Est conclusio præcedentium, q. d. O Sion! vel quisquis

(1) Vatablus verit ad veram, terram distinxit, id est remotam et multum distante, q. d. obissione soluta, cum restituunt fuerit rex tuus in primitu dignitatem, tibi licet secum peregrinari ad regiones multum distantes a Jerusalem. Non amplius monibus inclusi, quo licet spatiam inveniunt. Quale illud Virgilii, *Aeneid.* II, vers. 27:

Liber ire, et Docia castra
Desertaque videre loca.

S. Hieronymus et Haymo haec quoque non male referunt ad Ecclesiam militantem, q. d. O fideles! o Christiani! in Christi Ecclesia non videbitis, non curabis, non superaberis, deprimeris et confundebitis impudentes Scribas, Phariseos, et Philosophos ac oratores Gentilium, qui sibi sophi, et alii sapere videntur. Nam horum sapientiam surculare stultam esse, et saeque insipientiam ostendet Deus per Christum et Apostolos, qui de-

(2) Si Syriacam linguam vulgus Judorum non intelligebat, multo minus Assyriacam.

monstrabunt veram sapientiam sitam esse in Christo crucifixo.

POPULUM ALTI SERMONIS. — Hebraice, *populum profundum sermonem ab intelligendo*, id est cui sermo est obscurior, ut non intelligas « desertitudinem linguae : » Hebraice *תְּמִימָה*, id est blessum vel balbum lingua.

20. **RESPICE SION** (vox *Sion* potest esse accusativi casus, aut vocativi; unde sequitur: « Oculi tui, » scilicet, o *Sion*! « videbunt, » q. d. O *Sion* et Israelites veri! respicie) **CIVITATEN SOLEMNITATIS VESTRAE.** — *tres civitas, prima*, cum S. Hieronymo acipi potest Ecclesia militans: *huc vocatur civitas solemnitas*, quia Christiano et justo quis dies feria est et solemnitas ac sabbatum, ut uni Deo serviat et vacet (1).

Secundo, significatur perpetua Ecclesia firmata, et firma perpetuata per clavos et funiculos, per quos speciatim Theodoretus accepit Martyres et Apostolos, qui sua morte corpus terra, animam celo, virtutis exemplum posteris consignando, firmant Ecclesiam sicut funes in terram per clavos adacti, et sursum per tabernaculi latera diuidit, illud strigunt et firmant. Unde S. Augustinus, in *Psalm. xxxiii.*, explicans illud: « Extendens culum sicut pellam; » post mortem, ait, mortuorum Apostolorum extense est pellis, et celum, id est doctrina ecclesiæ. Nam tunc introxit uera veritas, virtus et sanctitas. « Extendit ergo culum sicut pellam, quia doctrina pellibus scripta est, et tenditur, et sicut pellis, sic et tenditur sermo mortuorum; propagatur enim Ecclesia per martyria, et sanguis Martyrum est semen Christianorum, » inquit Terullianus.

Tertio, significat Ecclesie charismata, cum ait quod Deus eius erit rarus, fluvius et fons uberrimus.

Quarto, significat ejus munimentum, cum ait quod per eam non transibit navis, aut trieris hostilis; quia Dominus eius iudex, id est vindicta, est contra diabolum.

Verum S. Cyrilus, Procopius, Adamus et alii passim melius referunt hec ad Jerusalem coelestem; eam enim opposuit inferno, vers. 16. Unde ait: Respic, vel suspice culum, vive memorem celi, vive quasi viator tendens in celum; ac proinde celestis sit tua vita, celestis cogitatio, ut in omnibus actibus tuis celum species, et celestia spires. Cum ergo arduum quid occurrit, cum tenaciter ingratis, cum crux gravior imponitur, resipice civitatem ecclesiem; dicit: Feram, patiar, superabo quevis dura et aspera. *Sic itur ad astram.*

Ecclesiam ergo triumphantem vocat, *primo*, « civitatem solemnitatis nostre; » quia in celo erit perpetua solemnitas, perpetuum jubileum, perpetua laus et melodia Dei.

(1) Ad securitatem et tranquillam pacis fruitionem indicandam utitur comparatione ex nomadum vite gene deumpta.

Secunda, vocat eam « Jerusalem, » id est visum pacis.

Tertio, « habitationem opulentam; » quia omni decore, gratia, gloria, opibus omnibus abundat.

Quarto, « tabernaculum, quod nequam transferri poterit, » id est firmum, stabile, perpetuum, cum hic domus nostræ et palatia temporanea sint, et cum tempore finem accipiunt; hoc enim per catachresin significant clavi et funiculi: nam aliqui patet hoc in celo non esse, nec fore. Causam dat: « Quia sollemnissimum ibi magnificus est Dominus noster, » q. d. Unus est ibi princeps et rex, scilicet Dominus, cuius omnia sunt magnifica, quia omnia sub se in pace et concordia, aqua ac in firmitate et duratione conservat et perpetuat. Secus fili in terris, ubi plures volunt esse magnifici, plures principes, tumque potenter vel calidior inferiorum erexit, ut monarchie omnes evesse sunt.

Quinto, « locus fluviorum rivi latissimi et partens, » q. d. In Jerusalem non terrestri (haec enim laborabat aquarum penuria), sed ecclesi, erit ingen fluvius, instar plurium fluviorum, ex quo rivi latissimi et patentes in omnem partem defluerent; neque tamen per eos illa navis, aut remis hostilis transibit, quae urbis pacem turbet, vel opes diripiat. Alter Sanchez, q. d. Civitas illa omnibus rebus abundant: ergo non desiderabit trieris et remiges, qui ad beatorum civium usum et gaudia merces opportunas comportent. Aliud ad fluvium paradisi, qui in quatuor rivos et capita dividitur, *Genes. ii.* unde tam eo, quam huc alludens S. Joannes, *Apoc. xxii.*, ait: « Et extendit mihi fluvium aquæ vite, splendidum tanquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. » Fluvios hic significat exuberantiam donorum, gaudiorum et voluptatum, qua Deus et Christus in Beatos effundent.

Dicitur fluvius «aque vite, » vel ut ali legunt, « viva, » qui semper ex se, quasi ex vitali corde aut hepate, effundit aquam, sive qui semper fluit et nonquam deficit, qui, si urbem permeat, magnam illi amoenitatem et utilitatatem affert; unde dicitur: « Fluminis impetus halifacit civitatem Dei. » Talis ergo fluvius in celo erit visio beatifica, per quam Deus se, sive omnia bona Sanctis communicat, sive gaudia in eos effundit; unde *Psalm. xxxv.* dicitur: « Inebriabuntur ab ubertate domus tue, et torrente voluptatis tuus potabis eos; » et *Isaiae lxvi.*: « Declinabo super eam quasi fluvium pacis, et quasi torrentem inundantem gloriam. »

22. **DOMINUS ENIM IUDEX NOSTER.** — Causam dat praecedentium, cur scilicet *Sion* celestis pace, opibus et rebus omnibus sit abundatura; quia scilicet Deus ibi erit iudex, legislator et rex, qui eam in perpetuum tuebitur et servabit: *Deo auctem quis resistet? quis eum lacescit?*

23. **LAXATI SUNT FUNICULI TUI.** — Septuaginta et Chaldeus vertunt, *rupi sunt funiculi tui*; Vatabius

blus, laxati sunt rudentes tui, ut ne malum suum firmiter retinere, nec velum expandere possint. Redit Propheta ad argumentum capituli, puta ad tempora Ezechie et Semnacherib, q. d. Laxabuntur quidem tabernacula tui, o *Sion!* funes ab Assyris; adeo ut convellendum videatur, id est, terrore Assyrorum concutientur civium illerisolyne (1), ut deditioem cogitant; et non prevalent, scilicet Assyri tibi, sit Sanchez; vel potius funiculi tui Assyri; non poterit eos urbo arcere. Sie malus ille, qui quasi statumen tabernaculi molem sustinet, prorsus procumbit ut in militare signum dilatetur, id est explicare non posse; *¶* id est regis Ezechie, qui erat quasi colonus Reipublice, vires ita concisa et prolapsa sunt, ut exercitum in tutalam urbem cogere et instruere non possit: quo significat reliqua urbes, quae fuisse caput a Semnacherib, ut inde rex militaris et opem evocare non posset, ad Jerusalem obsidione liberandum.

Verum tunc fit subito mira factum conversione: nam Assyri, qui ad prædam Iudeorum intrahunt, easil ab Angelo, præda et spoliacionem Iudeis: quia adeo facili et obvia erit, ut etiam claudiat illi procurante nec ullus vicinus, id est civis et habitator urbis (hoc enim est Hebreus, *¶* *sachet*), se a spoliacione excusat, dicens: « Elangui, » id est languo, non possum ire spoliatum Assyrios, quia « auferetur ab eo iniquitas, » id est, iniquitatis pena, puta infirmitas, capitis obsoletio et oppressio hostium. R. Sanchez (1).

Secondo, sub hoc quasi typi allegories, et p. tatus, loquitor de ruina Synagogæ Iudeorum tempore Christi, q. d. Rumpentur funiculi, id est sustentacula tua, o Synagogæ! et « (sic enim legendum cum Romanis non a sed, ut habent Plainianum) non prevalebut, » id est non poterunt illud sustinere: habebit quidem malum sive statumen aliquod, sed tale, ut non possit expandere velum q. d. Plana arctabit Jerusalem, coincidet, vastabitur et desolabitur a Tito. Tunc dividuntur spolia, » id est cum corrurit Synagoga, tunc Gentes eace et claudie in via virtutis, et salutis diripient predias et spolia Iudeorum, id est charismata patribus promissa, id est succedent in benedictionem Abramæ, Isaæ et Jacob promissam. « Nec dicet vicinus: Elangui, » id est, nemo dicet se languidum, omnes validi

(1) Nullas ex civibus et habitatoribus Jerusalem a predicatione abstinebunt, etiamen decubant *in formis auctor* apud S. Chrysostomum, tom. II, hom. 23 in *Matth.*, in fine, per navem hanc mari, id est non Dei, sed seculi: « auctor Ecclesiam haereticorum. » Quia licet, inquit, habeat predicationem dominice crucis, invalidam tamen hanc arborum eis ostendit; quia ubi non est veritas fidel, infirma crucis assertio est: unde inclinata et laxata vela ejus sunt non assertis iporum. (Forerius)

erunt in Christo: tuncque a populo ejus illerisolyne, scilicet non terrene, sed spiritualis, puta Ecclesia, « auferetur iniquitas, » non enim lex Mosis, sed Christi gratia conferit remissionem omnium peccatorum. Ita Adamus.

Aliter haec accepimus Chaldeus, Vatabius, Forerius, Procopius et alii, scilicet non de Iudeis, sed de Semnacherib et Assyris: rursum, funiculos et malum accipiunt non tentori, ed naves, quasi comparet hic castra Assyriorum navi que naufragium vitare nequit. Videatur enim pergere Isaías in metaphorâ navis hostilis, de qua immediate ante dixit: Non transhit per eum navis remigum, neque trieris. » Unde Forerius: « Quia, inquit, tyrannos navibus, quae vento, inflatis velis aut remigis feruntur, comparaverat; hic in metaphora persistens ad Assyrium convertitur, per cuius interitum ruinam diabolii et ministeriorum ipsius intelligi: ipsiusque regem malo in navi comparat; principes vero ejus, funibus qui malum confirmant, instructas vero acies militum, vel ventis inflato: totum denique Assyriorum exercitum navi comparat. » Est ergo metaphorâ a navi, que cum falsis et solviunt, laxantur et rumpuntur rudentes vi tempestatis, inquit Procopius: navis enim hic est tyrannus hostium; malus est rex; funes qui cum sustinent, suu duces et principes; velum sunt instructas acies militum, aliud velut palpando in *Ezech. xxv.*, pag. 10. Sensus ideo est, q. d. Laxati sunt funiculi tui, id est sustentacula tua, o navis et trieris hostilis: id est o congregatio Assyriorum, id est demonum, infideliū et impiorum: ac consequenter non prevalentur, sed rumpentur, ita ut ad malum signum, id est velum, extendere non quas vento, nec verillum militi; utramque enim significat vox *signum*, q. d. Omnino peribit cum tuis, et ibis in interitum, tum tempore Christi et Apostolorum, tuncque nulli claudi, id est multi infirmi et imbellis, multarum Gentium spolia dividunt, et Ecclesie militanti distribuent. Tum potius peribit in die Iudicii, *cxxvii.* Beatis olim infirmi et claudi, iam validi et *potentes*, demones et impios protrudent in tartara, et de his triomphabunt; itaque quasi eorum spolia dividunt. Hic sensus est probabilis et congruus, nec priori cedentis in expositione distributionis preda, quae proprie Beatis non competit, sed Apostolis et Ecclesie militanti; tropicè tamen Beatis competit. Si enim *Psalm. cxix.*, 6 et 7; et alibi deuntur *lascivitatem*, bibituri, et manus suas loturi in saege reproborum.

Quocunq; Auctor *Imperfecti* apud S. Chrysostomum, tom. II, hom. 23 in *Matth.*, in fine, per navem hanc mari, id est non Dei, sed seculi: « auctor Ecclesiam haereticorum. » Quia licet, inquit, habeat predicationem dominice crucis, invalidam tamen hanc arborum eis ostendit; quia ubi non est veritas fidel, infirma crucis assertio est: unde inclinata et laxata vela ejus sunt non assertis iporum. (Forerius)

tens, quod nullo flatu Sancti Spiritus diriguntur. Et ideo hec pavis, amissio vere fidei gubernaculo, dominantibus adversis spiritibus, in nau-

fragium mortis exterme demeratur, que gubernari a Christo Domino non meretur, sicut preda demonibus et gehenna. *

CAPUT TRIGESIMUM QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Ex clade Sennacherib assurgit et volat de more ad excidium orbis in fine saeculi, ut ex Assyriorum clade discant omnes impi, quanta eis strages obvenient sit in die iudicii, si eorum sceleris imitantur, nec resipiscant. Hursum, vers. 5, alium excidium orbis typum proponit, scilicet excidium Idumaeorum; tunc enim similiter, immo majori supplicio plectentur omnes reprobati, quo olim Idumaei, scilicet igne, pice et sulphure, ut ait vers. 9, et desolatione perpetua, ut ibi habent onocentauri, fauni, lamia, etc., uti ait vers. 11 et seq.

1. Accedite, Gentes, et audite; et populi, attendite: audiat terra, et plenitudo ejus orbis, et omne germen ejus. 2. Quia indignatio Domini super omnes Gentes, et furor super universam militiam eorum: interfecit eos, et dedit eos in occisionem. 3. Interfecti eorum projectentur, et de cadaveribus eorum ascendat fester: tabescunt montes a sanguine eorum. 4. Et tabescet omnis militia colorum, et complicabuntur sicut liber celi: et omnis militia eorum defluat, sicut defluit folium de vinea et de fructu. 5. Quoniam inebriatoris est in celo gladius meus: ecce super Idumaeam descendet, et super populum interfectionis mea, ad iudicium. 6. Gladius Domini repletus est sanguine, introrsus est adipe, de sanguine agnorum et hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in terra Edom. 7. Et descendenter unicorns cum eis, et tauri cum potentibus: inebrabit terra eorum sanguinem, et humus eorum adipe pinguium: 8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicij Sion. 9. Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in sulphur: et erit terra ejus in picem ardente. 10. Nocte et die non extinguetur, in semiperpetuo ascendit fumeus ejus: generationes in generationem desolabitur, in secula seculorum non erit transiens per eam. 11. Et possidebunt illam onocentauri et ericius: ibis et corvus habitabunt in ea: et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, et perpendicularis in desolationem. 12. Nobiles ejus non erunt ibi: regem potius invocabunt, et omnes principes ejus erunt in nihilum. 13. Et orientur in dominibus ejus spinae, et urticae, et palpires in munitionibus ejus: et erit cubile draconum, et pascua struthionum. 14. Et occurserunt dæmonia onocentauri, et pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, et inventit sibi requiem. 15. Ibi habuit foveam ericus, et enutriti catulos, et circumfodit, et fovi in umbra ejus: ille congregati sunt milvi, alter ad alterum. 16. Requirite diligenter in libro Domini, et legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quasivit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, et spiritus ejus ipse congregavit ea. 17. Et ipse misit eis sortem, et manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generationem et generationem habitabunt in ea (I).

1. ACCEDITE, GENTES, ET AUDITE.—Hugo, Lyranus et Castrinus ex Theodoreto et Origene, haec omnia ad excidium Iudee referunt; nam vers. 8 dicitur:

(1) Cum Cornelio, ex clade Sennacherib, Issiam ad excidium orbis in fine saeculi assurgero existimamus; nam illuc in contrarium asservat Forcarius, qui prius hujus capituli partem de ultima desolatione Iudee intelligenda censet, non putamus quod ad narrandum vel Iudee vel

« Annus retributionum iudicij Sion.» Verum obstant hic ipsa verba: sicut enim: « Indignatio Domini super omnes Gentes; » et: « Audiat terra

Idumæorum vastationem, hoc sollemniter exordio quo omne omnino gentes compellat, unus faciet Propheta, nec per omnes orbis terrarum gentes (vers. 2) indignationem Domini effundendam esse prementiasset. Quid si in sensu proximiiori de aliquibus gentibus speciatum in quatuor

et plenitudo ejus: orbis, et omne germen ejus. *

Dico ergo Prophetam logum ne extremo iudicio et consummatione seculi; tunc enim omnes gentes interibunt. Ha S. Hieronymus, Cyrilus, Procopius, et S. Augustinus, lib. XIII Confess, cap. xv, et Eusebius, lib. XI De Propag. Evangelii, cap. De innovatione mundi; ubi additum Platonom hunc Isaie locum in sua scripta transtulisse.

2. INTERFECIT EOS, — omnes gentes, partim per ignem conflagrationis mundi, partim per plagas illi previas.

3. ET DE CADAVERIBUS EORUM ASCENDET FESTOR.—Alludit ad cadaveria Assyriorum casorum ab Angelo, que computuraverunt et fecerunt. Talia quoque erunt in fine mundi partim in præliis, partim alijs a Deo cassa.

prioribus versibus questio est, saltem illas omnium gentium in quæ gravissima Deus animadversus est, figuram foisse, admittendum est.

Quam vero Idumæorum historica tempora, secunda scripta pars (5-17) respiciat hanc factu est definire. Ex his storia constat Assarhadonem, Sennacherib successorem, Idumæum devastasse (lib. Paralip. xxiii, 14); Belofermen omnes ejus urbem expugnasse (Judith, 11, 14); Judah Machabeum ibidem omnino, viginti milibus homines interfecit, subiugasse (I Machab. vi). Insper, his adiutor temporibus isto regio, ut supra (cap. xx) notavimus, vasta et horrida solitudine equata, in qua solommudo errantiorum Arabum torbas obvias habet, qui nullas stabiles sedes incolunt, et qui nonni ex viatorum spolis quasi deprenduntur, vivunt.

Porro D. Calmetus hic agi de bello contra Idumæos, in penumbram citatitudinis eorum erga I das, sui Assarhadone acto, istudque bellum longa diversum esset ab illi que Andias (capite 1) et Jeremias (capite xix) ratificanti sunt, ut nonni post expugnationem dirumptam per Nabuchodonosor, seu Hierosolymam, evenerunt existimat.

Rosenmiller et contra vastationem terre Edomiticæ a Nabuchodonosore ubita hoc carmine depinxerunt, vix dubium eventum esse existimat conferunt Adelio, Jerome et Ezechiel (xxv, 12 et seqq.) vaticina: « Hinc, at, sponte sequitur, postea, quicunque ille fuerit, vel Jeremias vel Ezechielis coquum fuisset. » Administrat, si licet, ejus sententia: sed nonni non videt quam falsa, immo insula et orthodoxæ interpretatione contraria sunt quæ inde edictum consecutaria; ac si essem absolute eventus quo predictum perdidit Aladias, Jeremias, Ezechiel, et Ioseph Isaias, divino spiritu afflatus, longe autem vanitatem non potuerit, quin supra dictis prophetis coepit facere.

Primo igitur, excitatur attentione per apostrophem ad omnes orbis terrarum gentes, vers. 1.

Secundo, denunciatur Domus in omnes populos iracundia exarsus, gravissime in illis esse animadversum, per generalis hominum stragam, et perturbariis siderum immutacionem, 2-4.

Tertio, describatur sumpta ex lichenis figura et vindicta, prima, per eadem eorumdem, velet destinatum victimarum, editum, 5-8; secunda, per incendia et exusionem habitacionibus immisum, quibus devastated fore Idumæorum terram indicat, ac si esset terra pices et sulphuris, que perpetuo igne alijs, 9, 10; tertio, per terram in horrida et bestiis rotundum solitaris infesta solidatio redactam, 11-15.

Quarto, confirmatur propheta provocations ad exercitum cum dictis consensum, et a Deo secundum partes quilibet assignatas jam constitutum, 16, 17.

TALESSENT MONTES A SANGUINE EORUM, — q. d. Tanta erit casorum copia, ut ex eorum zutredane, sanie et tabo, montes quoque tabam contrahant. *

Secundo, q. d. Tot cedentur, tantus fundetur sanguis, ut montes sanguine solvantur et defluant. Unde Vatablus et alii vertunt, pro crux montes colliquescent. Est hyperbole.

Tertio, Sanchez, « Montes, » ait, id est principes: aque ac plebeij Jacobini insepiuti, et tabescunt ac patrescent voluntati in sanguine eorum, id est sanguis Hebrei enim idem habent pronomen recrucium et absolutum.

4. TABESCET OMNIS MILITIA COLORUM, — « Militia » sive milites « cœli » sunt sol, luna et sidera. Primo, S. Thomas, Hugo, Vatablus, Lyranus et alii per hyperbole sic exponunt: Tanta erit calamitas, ut videatur quasi cœlum perire; tanta erit afflictio eorum temporum, ut sibi videantur homines videre cœlos, qui exensi sunt, complicari, contrahere et convolare sese, atque stellas ipsas de cœlo decidere. Simile est Ezech. xxxii, 4. Vide Canon. XXXII (2).

Secondo, S. Thomas, Lyranus et Sanchez sic exponunt, q. d. Sub Christo tabescet et peribit sicut cœli et idolatria; tunc enim ea non colent, uti ante colerunt, sed Deum et Christum: siue cadent stelle, id est dæmones, de cœlo quasi divinitatis sue, quam eis suo cultu tribuerunt indolatras. Verum hic sensus alienior videtur et mysticus; agitur enim hic de consummatione seculi.

Tertio, melius nostros Hieronymus Prado et Ezech. 1, pag. 19, in fine: « Cœli, inquit, tabescunt, id est defluunt, ut stelle, id est fulgura, de cœlo cadant; vulgi enim, cum fulgurant, videbunt sibi videare quasi stellas de cœlo cadere. »

Quarto, proposito, sol, luna et sidera sub diem judicij commovebuntur, obscurabuntur, et latum suum retrahent, ut videantur pro Dei iudicatione tabescere, liquefcere et dissolvi. Addant ali quod stelle fixe proprie ex cœlo in terram decident. Ha S. Chrysostomus, et Maldonatus in Matth. cap. xxv (qui ait: Magis Christo id affirmanti, quam Aristotelii id fieri posse neganti, as-

(1) Quemadmodum montes assiduis imbris decessant, ac veluti liqueficii aquarum deflexi, ita tandem sanguinis effundente, ut dilacerent montes. (Forcarius et Rosenmiller.)

(2) Quæ verba Grotius ita explicit: « Aer ipso ex sanguine et tabo attracto obducetur turpulus nebulis, et quidam tam crassis, ut siderum conspicuum admittant. » Sed rectius meo iudicio Virtinga: Metaphora plane est poetica, despiciunt a populari prejudicio, quo cœli illi suprini, in quibus astris superiori ut *gemmae* fulgent, et tunc tunc tunc esse substantia non fluida et mobiles, sed coacte et consistentes, veluti *crystallinae*, in qua sidera certa lege et ordine, instar gemmarum defixa sunt, et qui prout adiuto ignis vel aliqua alia materia naturæ sua contraria possent liquefcere, dissolvi, et tabi inviar diffringere. *